

O‘ZBEK TILINI IKINCHI TIL SIFATIDA O‘QITISH METODLARI

Mamatxonova Moxichexaxon Ubaydullo qizi

Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti
“O‘zbek va xorijiy tillar” kafedrası o‘qituvchisi
mohichehraxonm@gmail.com, +998911292397

Annotatsiya: Ushbu maqolada tilni o‘rganuvchilar uchun samarali yondashuv va strategiyalar tahlil qilinadi. Bunda kommunikativ, lingvistik va madaniy aspektlarni hisobga olgan holda, o‘zbek tilini o‘qitishning eng samarali usullari, shu jumladan, interaktiv mashqlar, rol o‘yinlari va real hayotiy vaziyatlar asosida mashg‘ulotlar tashkil etish muhimligi ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar. O‘zbek tilini ikkinchi til sifatida o‘qitish, kommunikativ yondashuv, madaniy kontekst, interaktiv mashqlar, grammatika o‘rgatish metodlari, tilni o‘rgatish strategiyalari, audiovizual materiallar, amaliy ko‘nikmalar.

Абстракт. В этой статье анализируются эффективные подходы и стратегии для изучающих язык. Подчеркивается важность организации занятий на основе наиболее эффективных методов обучения узбекскому языку, включая интерактивные упражнения, ролевые игры и ситуации из реальной жизни, с учетом коммуникативных, языковых и культурологических аспектов.

Ключевые слова. Преподавание узбекского языка как второго, коммуникативный подход, культурный контекст, интерактивные упражнения, методы преподавания грамматики, стратегии преподавания языка, аудиовизуальные материалы, практические навыки.

Abstract. This article analyzes effective approaches and strategies for language learners. It emphasizes the importance of organizing activities based on the most effective methods of teaching the Uzbek language, including interactive exercises, role-plays, and real-life situations, taking into account communicative, linguistic, and cultural aspects.

Keywords. Teaching Uzbek as a second language, communicative approach, cultural context, interactive exercises, grammar teaching methods, language teaching strategies, audiovisual materials, practical skills.

O‘zbek tilini o‘qitishda turli metodlar mavjud. Quyida ba’zi samarali metodlarni ko‘rib chiqamiz:

1. Kommunikativ metod. Bu metod tilni muloqot orqali o‘rgatishga qaratilgan. Talabalar tilni amaliyotda qo‘llashga ko‘proq e’tibor qaratadilar. Bu metod yordamida talabalar suhbatlarda qatnashib, real vaziyatlarda tilni qanday ishlatishni o‘rganadilar.

2. Grammatika-til metodlari. Bu metodda tilning grammatik qoidalari va strukturalariga katta e’tibor beriladi. O‘rgatuvchilar grammatika qoidalarini tushuntirib, ko‘plab mashqlar orqali ularni mustahkamlaydilar.

3. Leksik metod: Bu metodda yangi so‘zlar va ifodalar o‘rganishga e’tibor qaratiladi. Talabalar leksik birliklarni kontekstda o‘rganadilar va ularni amaliyotda qo‘llash orqali yodda saqlaydilar.

4. Audiovizual metod: Bu metodda tinglash va ko‘rish materiallari, masalan, videolar, filmlar, va audio yozuvlar yordamida til o‘rgatiladi. Bu usul tilni tabiiy muhitda o‘rganishga yordam beradi.

5. Interaktiv metod: O‘quvchilarga o‘zaro muloqot qilish va bahs-munozaralarda ishtirok etishga imkon beradi. Guruhlarda ishlash va loyiha asosida o‘qitish bu metodning asosiy qismidir.

6. O‘yin orqali o‘qitish metodlari: Til o‘rgatishni qiziqarli qilish uchun turli o‘yinlar va mashqlar qo‘llaniladi. Bu metod orqali talabalar tilni o‘rganishda motivatsiya va qiziqishni oshiradilar.

7. Kognitiv metod: Bu metod til o‘rganishni kognitiv jarayonlar orqali, masalan, asosiy tushunchalar va kategoriyalar yordamida amalga oshiradi. Talabalar tilni o‘zlarining mavjud bilimlari va tajribalariga asoslanib o‘rganadilar.

8. Holistik metod: Til o‘rgatishda butunlikka e’tibor qaratadi va tilni turli kontekstlarda, madaniyat bilan birgalikda o‘rganishni tavsiya etadi.

O‘zbek tilini o‘qitishda ushbu metodlarni birlashtirish va talabalar ehtiyojlariga moslashtirish samarali natijalar beradi.

O'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'qitish muhim va qiziqarli jarayon bo'lishi mumkin. Bu jarayonda bir necha asosiy tamoyillar va metodologiyalar mavjud:

1. Tilni o'rganish maqsadlarini aniqlash: O'rganuvchilarning tilni o'rganishdagi maqsadlari nima? Ular so'zlashuv, yozish, o'qish yoki tinglash bo'yicha qaysi ko'nikmalarni rivojlantirishni xohlaydilar?
2. Kompleks yondashuv: Til o'rganishda barcha til ko'nikmalarini bir vaqtning o'zida rivojlantirish muhim. Masalan, o'qish, yozish, tinglash va gapirish ko'nikmalarini birgalikda o'rganish samarali bo'ladi.
3. Kontekstual o'rganish: O'rganuvchilarga real hayotdagi vaziyatlarni, masalan, savdo-sotiq, ijtimoiy suhbatlar yoki kundalik hayotdagi holatlarni mashq qilish orqali tilni o'rgatish. Bu, tilni amaliy ravishda o'rganishga yordam beradi.
4. Interaktiv metodlar: Rolli o'yinlar, guruhli mashqlar va boshqa interaktiv metodlarni qo'llash o'rganuvchilarga tilni o'rganishni qiziqarli va samarali qiladi.
5. Madaniy kontekst: O'rganuvchilarga O'zbekiston madaniyati, urf-odatlar va an'analari haqida ma'lumot berish, til o'rganishni yanada qiziqarli va moslashuvchan qiladi.
6. Yosh va daraja moslashuvchanligi: O'rganuvchilarning yoshiga va til darajasiga qarab o'qitish metodlarini moslashtirish. Bolalar va kattalar uchun metodlar farqlanishi mumkin.
7. Doimiy baholash va teskari aloqa: O'rganuvchilarning rivojlanishini baholab, ularga muntazam ravishda teskari aloqa berish, ular qanday yo'nalishlarda yaxshilanishi kerakligini aniqlashga yordam beradi.
8. Texnologiyalardan foydalanish: Mobil ilovalar, onlayn resurslar va o'quv dasturlaridan foydalanish, o'rganuvchilarga qo'shimcha o'quv materiallari va mashqlar taqdim etadi.

Bu yondashuvlar til o'qitishni yanada samarali va qiziqarli qiladi.

O'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'qitish metodlarining ahamiyati tilni o'rganuvchilarga samarali o'quv jarayonini taqdim etish, madaniyat va til o'rtasidagi aloqani o'rgatish, hamda til o'zlashtirish jarayonini yengillashtirishda namoyon bo'ladi:

1. Tilni samarali o'zlashtirish. O'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'qitishda foydalaniladigan metodlar o'quvchilarga tilni tushunish, yozma va og'zaki ravishda ifodalashga yordam beradi. Masalan, kommunikativ yondashuv tilni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashga o'rgatib, o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu usullar orqali o'quvchilar til qoidalarini muloqot jarayonida samarali ishlatishni o'rganadilar, bu esa ularning tilni tabiiy tarzda o'zlashtirishiga imkon yaratadi.
2. Madaniyatni anglash. O'zbek tilini o'rganish jarayonida mamlakatning madaniyati, qadriyatlar va urf-odatlar haqida bilib olish tilni yanada chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi. Madaniy kontekstga asoslangan metodlar o'quvchilarga til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntiradi, bu esa ularni o'zbek tilida muvaffaqiyatli muloqot qilish uchun zarur bo'lgan madaniy bilimlarga ega qiladi. Shunday qilib, o'quvchilar nafaqat tilni, balki uning ortidagi madaniyatni ham o'rganib, madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini oshiradilar.
3. Tilni tez va oson o'zlashtirishga yordam. Lingvistik qiyosiy tahlil kabi metodlar o'quvchilarga ona tilidagi va o'zbek tilidagi o'xshash va farqli jihatlarni tushunish imkonini beradi. Bu yondashuv til o'rganuvchilarga o'zbek tilining grammatikasi, talaffuzi va so'z boyligini o'rgatishda yordam beradi. Shu tarzda, qiyosiy ta'lim metodlari orqali o'quvchilar til farqlarini o'rganadi va qiyin bo'lgan tuzilmalarni ham yengilroq o'zlashtiradi.
4. Interaktiv mashqlar va texnologiyaning qo'llanishi. Interaktiv metodlar va texnologiya yordamida o'quv jarayonini qiziqarli qilish tilni o'rganuvchilarni faol ishtirok etishga undaydi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida videolar, onlayn resurslar va interaktiv darsliklar orqali o'quvchilar talaffuz va tinglab tushunish ko'nikmalarini mustahkamlaydilar. Bundan tashqari, texnologiya vositalari orqali mashqlarni diversifikatsiya qilish til o'rganuvchilarni rag'batlantirib, dars jarayonini jonlantiradi.
5. Ko'nikmalarni mustahkamlash. O'zbek tilini o'qitishda grammatik va lug'at ko'nikmalarini rivojlantirish uchun turli metodlardan foydalanish o'quvchilarning mustahkam bilim olishini

ta'minlaydi. Bu orqali ular yozma va og'zaki ravishda o'z fikrlarini aniq va ravon ifoda qilishga o'rgatiladi.

O'zbek tilining tibbiyotdagi o'rni va roli bir nechta jihatdan muhimdir:

1. Tibbiy ta'lim va malaka oshirish:

- Tibbiy ta'lim: Tibbiyot universitetlari va tibbiyot fakultetlarida O'zbek tilida ta'lim berish, mahalliy talabalar uchun tibbiyot sohasidagi bilimlarni o'zlashtirishni osonlashtiradi. Til bilimlari va terminologiya o'ziga xos bo'lgani uchun, tibbiy atamalarni o'zbek tilida yaxshi bilish, o'qituvchilar va talabalar uchun muhimdir.

- Malaka oshirish: Tibbiyot xodimlari va mutaxassislarining kasbiy malakasini oshirishda, o'zbek tilida nashr etilgan ilmiy maqolalar, kitoblar va qo'llanmalar foydalidir. Bu, tibbiy bilimlarni mahalliy kontekstda tushunishga yordam beradi.

2. Bemorlarga xizmat ko'rsatish:

- Kommunikatsiya: Tibbiyot muassasalarida bemorlar bilan samarali muloqot qilish uchun o'zbek tilini bilish muhimdir. Bu, bemorlarning tibbiy holatini yaxshiroq tushunishga va ularning ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi.

- Tibbiy hujjatlar: O'zbek tilida yozilgan tibbiy hujjatlar, protseduralar va bemorlarni qabul qilish shakllari, tibbiyot xodimlariga bemorlarning holatini aniqlashda va ularga xizmat ko'rsatishda yordam beradi.

3. Tibbiy tadqiqotlar va ilmiy ishlar:

- Ilmiy tadqiqotlar: O'zbek tilida yozilgan ilmiy tadqiqotlar, mahalliy aholi salomatligi muammolarini o'rganishda va tibbiyotdagi yangi tadqiqotlarni ishlab chiqishda yordam beradi.

- Ma'lumotlar almashinuvi: Tibbiy tadqiqotlar va maqolalar o'zbek tilida chop etilishi, mamlakat ichida va chet elda tibbiy bilimlarni almashishni osonlashtiradi.

4. Madaniy va ijtimoiy aspektlar:

- Madaniy kontekst: Tibbiyot sohasida o'zbek tilida ishlash, mahalliy madaniyat va urf-odatlarini hisobga olishga yordam beradi. Bu, tibbiy xizmatlarning madaniy jihatdan moslashgan bo'lishini ta'minlaydi

- Ijtimoiy xizmatlar: O'zbek tilida tibbiy xizmatlar taqdim etish, ijtimoiy jihatdan zaif guruhlar, xususan, qishloq joylarda yashovchi va o'zbek tilida gaplashadigan insonlar uchun muhimdir.

5. Mamlakat iqtisodiyoti:

- Sog'liqni saqlash sektorida samaradorlik: Mahalliy tilda xizmat ko'rsatish, tibbiy xizmatlarni samarali va tezkor yetkazib berish imkonini beradi, bu esa mamlakat sog'liqni saqlash tizimini yanada kuchaytiradi.

O'zbek tilining tibbiyotdagi o'rni va roli uning amaliy jihatlarini va ilmiy sohalardagi ahamiyatini o'z ichiga oladi. Bu til orqali amalga oshiriladigan tibbiy xizmatlar, ta'lim va tadqiqotlar, mahalliy jamiyatning salomatligi va bilim darajasini oshirishga yordam beradi.

O'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'qitish metodlari til o'rganuvchilarga tilda samarali va qiziqarli muloqot qilish, madaniyat bilan tanishish va o'zlashtirish jarayonini tezlashtirish imkonini beradi. Kommunikativ yondashuv, madaniy kontekstni o'rgatish, interaktiv mashqlar va texnologiyadan foydalanish kabi metodlar o'quvchilarning tilni tushunishi va qo'llashiga katta yordam beradi.

Metodlarning samaradorligi o'quvchilarni turli usullar bilan rag'batlantirish va amaliy mashqlar orqali bilimlarini mustahkamlashda namoyon bo'ladi. O'quvchilarning ona tiliga asoslangan qiyosiy tahlillar, lingvistik farqlarni tushunishga ko'maklashadi va til o'rgatish jarayonini yengillashtiradi. Shu bilan birga, o'quvchilarning o'zbek tiliga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun madaniy va tarixiy jihatlarni ham qamrab olish foydali bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, samarali metodlar orqali O'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'qitish o'quvchilarga tilni tez va ishonchli o'zlashtirish uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Umuman olganda, o'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'qitish metodlari tilni samarali va chuqur o'zlashtirish, madaniyatni anglash, til o'rgatish jarayonini qiziqarli qilish va o'quvchilarning muvaffaqiyatli muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Brown, H. D. Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education.
2. Krashen, S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Pergamon Press.
3. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.
4. Littlewood, W. Communicative Language Teaching. Cambridge University Press.
5. Sayidolimov , J. (2024). “MAKORIM UL-AXLOQ” AGIOGRAFIK ASAR NAMUNASI. Farg’ona Davlat Universiteti, 30(3), 173. Retrieved from <https://journal.fdu.uz/index.php/sjfsu/article/view/4841>.
6. Sayidolimov , J. (2024). “VASIYATNOMA” – KICHIK AGIOGRAFIK ASAR. Farg’ona Davlat Universiteti, 30(3), 164. Retrieved from <https://journal.fdu.uz/index.php/sjfsu/article/view/4825>